

H u m a n i s m u s .

(A felnőttek tanítására.¹)

A múlt hetekben tanítottam: a *becsületességről*, az *igazságosságról*, a *mások tiszteletéről*, a *kegyeletről*, *hazaszeretetről*, az *állatok* és *gyümölcsfák védelméről* . . . tehát mindannyiszor humanus, emberies, keresztényies igazságokat ismertettem meg veletek. Annál inkább hiszem, hogy könnyű lesz ma nekem megmagyaráznom, hogy *mi az a humanizmus?* . . . mert én ma egyenesen a humanizmusról akarok előadást tartani.

A humanizmus — latin szó; magyar jelentése annyi, mint: emberszeretés, emberség, nyájasság. A kiról tehát azt mondják: *humanus ember*, annyi, mintha azt mondanák: *emberséges ember!* Tehát a kegyes, jóságos, szelid, becsületos jó emberről mondhatják csak, hogy — humanus.

Kedves ifjak! el ne felejtsetek, hogy az ember *testből* és *lélekből* áll. Teste szerint minden ember *állat* és éppen azért az emberi testben állati indulatok vannak. Az ember azonban lelke szerint — Isten képére és hasonlatosságára van alkotva. Az embert tehát *valódi emberré* nem a teste, hanem *a lelke teszi*. A *test*, a benne levő állati indulataival arra törekszik, hogy a lélek is állatiassá legyen; a *lélek* pedig a test indulatait fékezni törekszik az ő isteni hatalmánál fogva, mintha szüntelen figyelmeztetné, hogy te nem egy vadállati, hanem emberi test vagy! . . .

A melyik emberben a testi, az állati indulatok uralkodnak a lélek felett, az az ember csak névleg ember, valóságban pedig állatember. Azért mondja az Ur Jézus: *a test a lélek nélkül meghalt állat* . . . Ilyen állatemberek a részegesek, a kik annyit isznak önvesztükre, hogy az állatoknál is oktanabbak lesznek . . . Ilyenek a falánkok, dobzodók, a kik mint a hizlalóban levő barmok: mértéket nem ismernek ételben italban. Ilyenek

¹ Nemzeties irányu vallástanítás.

a gyönyör hajhászók, kik táncz, élvezetek s más földi jóknak adván magukat: önkezeikkel ássák saját sirjukat. Ilyenek a szívtelenek, az önhaszon lesők, kik embertársaikra nézve vérengző vadállatokká fajulnak. Ilyenek a durva, vad, hitetlen, rosszindulatu emberek, kik előtt nincs semmi szép, jó, igaz és szent. Az állat rug, harap, dőf, ha ingerlik. Az állatember is a legkisebb bántalomért haragra gérjed, boszút áll . . . pedig az ilyen boszúálló cselekedetet nem lehet humanus, emberies cselekedetnek nevezni, hanem inkább inhumanus, *embertelen*, vagy állati cselekedetnek lehet mondani csak.

Humanus, *emberies cselekedet* csak az lehet, mi a lélek nemességéből származik, miből ki van zárva minden állati durvaság . . . Még a jóltevés sem mindig jóttevés . . . Ha te a szegényt ötször-hatszor fárasztod magadhoz, míg neki valamit adsz, vagy összeszidod s ez által megkeseríted azt a falat kenyeret is, mit Isten nevében nyujtasz nekie: hát ez nem jótétemény, vagy legalább is nem emberies, nem humanus cselekedet. A jót jól is kell tenni. Ha adsz, azt add jó szívvvel, szemrehányás nélkül, vagy a hogy az Ur mondja: *ne tudja a te balkezed, mit cselekszik a te jobbkezed.*

Mikor tehát halljátok az igazán jóltevő emberről, hogy azt mondják róla: „*ez már humanus ember*“, ti akkor azt értsétek alatta, hogy az a jóltevő ember: „*emberséges ember*“. Mikor pedig a *jótettről* halljátok mondani, hogy az „*humanus cselekedet*“, ti úgy értsétek mindig, mintha azt mondanák: „*emberséges cselekedet*“.

Én ezt a humanus, emberies, *emberséges* kifejezést egy találóbb szóval nevezem meg és azt mondom: *keresztényies*.

A jó cselekedetet akárki hajtsa végre, akár keresztény, akár nem keresztény: mégis keresztényies cselekedet az . . . A ki a jót jól teszi, keresztényhez illőleg cselekszik.

A világverő Atillának, a hunok hatalmas királyának ki ne hallotta volna híret közületek? . . . Az ős székelyeknek e győzhetetlen királya, mikor a nagy világ egy részét, mint az istenostora végig korbácsolta, hogy a bűnbemerült világot észére térítse — Rómához, az ó-kor világhírű városához ért. A belakók reszkettek, mint a nyárfalevél . . . azt hitték, hogy senkinek se kegyelmez, mindenkit legyilkoltat s a fényes palotákat földig ontatja, hogy kő kövön ne maradjon belőle. A város-

ban levő papok --- papi ruhát öltve magukra, nagy tisztelettel kimentek Átilla eleibe és a főpap ékes beszédben szólva hozzája, a többek közt azt is mondotta: meggyőzted a nagy világ minden hatalmas királyát, még csak a leghatalmasabb királyt nem győzted meg. Mutasd meg uram, hogy a leghatalmasabb királyt is letudod győzni: azért *győzd meg magadat* és kegyelmezz meg ennek a szép városnak, mely félve és reszketve hódol meg előtted . . .

A nagy hun király a leghatalmasabb királyt is meggyőzte, *önmagát*: a városba még be se ment és senkinek egy haja szálát se bántotta.

Tehát ő kegyelmesen, humanusan, keresztényiesen cselekedett, pedig ő nem volt keresztény . . .

István királyról, kit szent Istvánnak is neveznek, azt olvastam, hogy ellenségei összeesküdtek ellene s bérgyilkost fogadtak fel, hogy megölessék. A bérgyilkos belopódzott a királyi palotába. Éjjel volt, mindenki aludt. A gyilkos a kifent kést már felemelte, hogy István királynak szívébe meritse. A holdvilág reszkető sugáiraival tekintett alá, mintha figyelmeztetni akarná a gyilkost: te elvetemült ember! tekints erre az alvóra, — hát megölheted-e ezt a kegyes, ezt a becsületes, ezt a szent embert? A gyilkos az alvó királyra tekintett s annak szelid ábrázatja annyira meghatotta, hogy megborzadva alávaló tettétől: a kést kiejtette kezéből. A zörejre a király fölébredt s mikor az előtte térdeplő embert látta s megtudta tőle szándékát, de látta bűnbánatát, megtérését is: a király megbocsátott a gyilkosnak. István királynak ez a kegyelmes tette: humanus, emberies, keresztényies cselekedet volt. Jézus még a keresztfán is ellenségeiért imádkozott: *Atyám, bocsáss meg nékiék, mert nem tudják, hogy mit cselekszenek.*

Lajos magyar királyról, kit nagynak nevez a történelem, az van följegyezve, hogy olaszországi hadjárata alkalmával, hadseregének egy folyón kellett keresztül gázolni. A folyam meg volt áradva s hogy seregét veszélynek ki ne tegye, egy ifjat bizott meg, hogy kémlelje ki, hol lehet legkönnyebben átmenni rajta.

Az ifju a király parancsára azonnal vízbe ugratott lovával, de az áradat sebes lévén, az ifjut elsodorta. A nagy király látva az ifju veszedelmét, azonnal utána ugratott és kimentette a bizonyos halálból.

A nagy király e tette — humanus, emberies, keresztényies cselekedet volt.

Hát Szapári Péter humanus cselekedetét ki ne ismerné közületek?... Ezt a derék magyar vitézt Hamzsa bég, török vezér elfogatta és több keresztény társával együtt a fogság ideje alatt rettenetesen kinoztatta. A többek közt ekébe fogatta és szántatott vele és korbácsütésekkel addig verte, míg a vér ellepte. Azonban fordult a hadi szerencse kockája: a magyarok győztek, Szapári felszabadult a fogságból és Hamzsa bég került oda és éppen a Szapári foglya lett. Száz ember közül kilenczvenkilenc boszút állott volna a kiállott szenvedésekért. „Na török! jaj most neked! ha engem kinoztál — elkinozlak én úgy, hogy még az ellenséged is megsajnál!“ Így szólt volna akárhány. És mit tett Szapári Péter? kinozta-e?... boszút állott-e?... Nem! — megbocsátott... hisz ő keresztény volt s a Jézus ötlet arra tanította: *bocsáss meg az ellened vétőknek nem hétszer, hanem hetvenhétszer is. Bocsáss meg még ellenségednek is. A ki téged kövel hajít — hajítsd vissza kenyérrel.*

Szapárinak cselekedete humanus, emberies, keresztényies cselekedet volt.

Nem folytatom tovább!

Ugy hiszem ennyiből is megértettétek, hogy kit lehet humanus, azaz emberséges embernek nevezni, és hogy miféle cselekedetről mondhatjuk, hogy az humanus, azaz emberséges, keresztényies cselekedet.

Ne engedjétek hát, hogy az állati, a testi szenvedélyek uralkodjanak felettetek, hanem lelketek isteni erejével: legyetek ti urai testi szenvedélyeiteknek. Ember voltotokon, jó hirtéken, neveteken, becsületeteken állati indulattal mocskot, homályt ne ejtsetek. Az igazság utjáról, melyet Jézus evangéliumának igazságai, mint meg annyi fényes szövétnekek világosítanak: le ne térjeteek. Tisztelettel viseltessetek mások iránt, mert a ki a tiszteletre méltó embereket megtiszteli: magát tiszteli meg. A szent helyek, emlékek iránt, hol a nemzet, vagy a vallás nagy eseményei történtek, vagy örökítették meg — és elődeitek sirhalmai, sírkövei iránt kegyelettel viseltessetek. És szeressétek ezt a mindent adó magyar hazát — „mely véd és eltakar!...“

„Fényes neved van már most is,
Fényes név a magyar neve,

De te tedd még fényesebbé,
 Hogy a nap sáppadjon bele
 S boruljon le előtte mind
 A ki csak él e világon, —
 Mint a csengettyü szavára:
 Hit beszéljen, ész megálljon.

— — — — —
 Annak neve, annak képe
 Álljon mindég szent oltárként
 Szíved, lelked közepében
 És hogyha kell, halj meg érte...
 — — — — —

Igy szerették őseink a magyar hazát, így szeressétek ti is. Hire, neve, dicsősége érdekében, minden áldozatra készek legyetek. Az állatoknak legyetek kegyelmes urai, védjétek, gondozzátok és erejük felett ne terheljétek — és ha tápláltatásotokra életétől megfosztjátok is: azt se hajtsátok kegyetlen kínzásokkal végre. Sőt még a gyümölcsfákat, növényeket se rongáljátok, hanem azokat is védelmezzétek szükség szerint.

Szóval: *legyetek emberséges emberek*, soha meg nem feledkezve szent könyvünk ama szavairól: *mi mindnyájan az Istennek élő templomai vagyunk és az Istennek lelke lakozik mibennünk.*

RÉDIGER GÉZA.

G y ö n g y m o n d a t o k .

(Ujkori írótól)

H i t .

A hitelvek tizmillió keresztényt öltek meg kínhalállal; az erkölestan megsem karczolt senkit is. *Voltaire.*

A hit szüli a társadalmi erényeket. A vallás, mely a jutalmazó és büntető egyistenben hinnünk parancsolja, a legerősebb támasza az erkölesiségnek és politikának. *Chateaubriand.*

Az okos ember sokat gondol s keveset hiszen; az oktalan nem gondol, de annál többet hiszen. *Kisfaludi Károly.*

A szegénynek drága kincs a hit,
Türni és remélni megtanit;
S neki, míg a sír rá nem lehel,
Mindig türni és remélni kell. *Arany János.*

H i t e l .

A pénzt kikölesönözött hitelezőnek nevezik, s nem is ok nélkül, mert kiadott pénze megkaphatása felől erős hitre van szüksége. *Saphir.*

A hol csak pénznek és fényűzésnek van hitele, ott a becsület hitele lejár. Így van ez az asztalozási tulzásnál, szerencsejátékoknál, és nézőjátékokban. *Lambert ögrófné.*

Tudatlanoknak hinni annyi, mint szándékosan csalódní. *Petrárka.*

Szeretőnek, vagy annak, a ki tőled vár valamit, soha se hidj. *Petrárka.*

H i u s á g .

A hiúság, mint telhetetlen keselyű, prédája fogytán magát tépdési. *Shakespeare.*

Az emberek a hiúságot csak bőrükkel vetkezik le. *Saphir.*